

La pel·lícula ‘Pasolini’, dirigida per Abel Ferrara i actualment en cartellera, comença amb una recreació d’aquesta entrevista que Furio Colombo li va fer l’1 de novembre de 1975, el dia abans de ser assassinat, per a ‘Tuttolibri’, el suplement cultural del diari ‘La Stampa’.

“Tots estem en perill”

Aquesta conversa va tenir lloc el dissabte 1 de novembre [1975], entre les quatre i les sis de la tarda, a penes unes hores abans de l’assassinat de Pasolini. Vull precisar que el títol de la trobada que apareix al capdamunt d’aquesta pàgina és de Pasolini i no meu. En efecte, a la fi de la conversa que, com sovint en el passat, ens va deixar amb conviccions i punts de vista diferents, li vaig preguntar si desitjava posar un títol a aquesta conversa. Hi va pensar una mica, va dir que allò no tenia importància, va canviar de tema, i llavors alguna cosa ens va portar de nou a l’argument de fons que sorgeix contínuament a les respostes que vénen a continuació. “Aquest és el germen, el sentit de tot –va dir–. Ni tan sols no saps qui està pensant a matar-te. Tria aquest títol, si vols: ‘Perquè tots estem en perill’ ”.

—Pasolini, als teus articles i als teus escrits has donat diverses versions del que odies. Vas engegar un combat en solitari contra un nombre tan gran de coses, d’institucions, de conviccions, de persones, de poders. Per no fer més complicat el que vull dir, parlaré de “la situació”, i saps que amb això vull dir l’escena contra la qual lluites de manera general. Ara et faig aquesta objecció. La “situació”, que inclou tots els mals de què parles, també conté tot el que et permet ser Pasolini. A saber, tot el teu mèrit i el teu talent. Però i els instruments? Els instruments pertanyen a la “situació”. Edició,

cinema, organització, fins i tot els objectes mateix. Imaginem que poseeixes un poder màgic. Fas un gest i tot desapareix. Tot el que odies. I tu? Que potser no et quedaries sol i sense mitjans? Vull dir sense mitjans d’expressió...

—Sí, ho he entès. Però no m’aconcento d’experimentar aquest poder màgic. Crec en ell. No en un sentit de mèdiom, sinó perquè sé que colpejant sempre el mateix clau, pots fer que una casa s’ensorri. A petita escala, els radicals ens en donen un bon exemple, quatre gats que vénen a remoure la consciència d’un país (i saps que no sempre estic d’acord amb ells, però re-

sulta que ara mateix estic a punt de sortir per assistir al seu congrés). A gran escala, la Història ens n’ofereix un exemple. El rebuig sempre ha estat un gest essencial. Els sants, els ermitans, però també els intel·lectuals. Els pocs homes que han fet Història són els que van dir que no, no als cortesans i servents dels cardenals. Per ser eficaç, el rebuig ha de ser gran, no petit, total, no en tal o tal punt, “absurd”, contrari al sentit comú. Eichmann, amic meu, tenia molt de sentit comú. Què li va faltar? La capacitat de dir que no a dalt de tot, al cim, des del principi, quan el que estava fent era una tasca purament i ordinàriament administrativa, burocràtica. Potser va dir als seus amics que aquell Himmler no li agradava gaire. Haurà murmurat, com es murmura a les editorials, als diaris, a calcs subordinats polítics i a la televisió. O bé haurà protestat perquè aquest o aquell tren s’aturava un cop al dia perquè els deportats fessin les seves necessitats i s’empassessin una mica de pa i d’aigua, quan hauria estat més funcional o més barat preveure dues aturades. Però ell mai no va encallar la màquina. Llavors, sorgeixen tres preguntes. Quina és, com dius tu, “la situació”, i per quin motiu caldria aturar-la o destruir-la? I de quina manera?

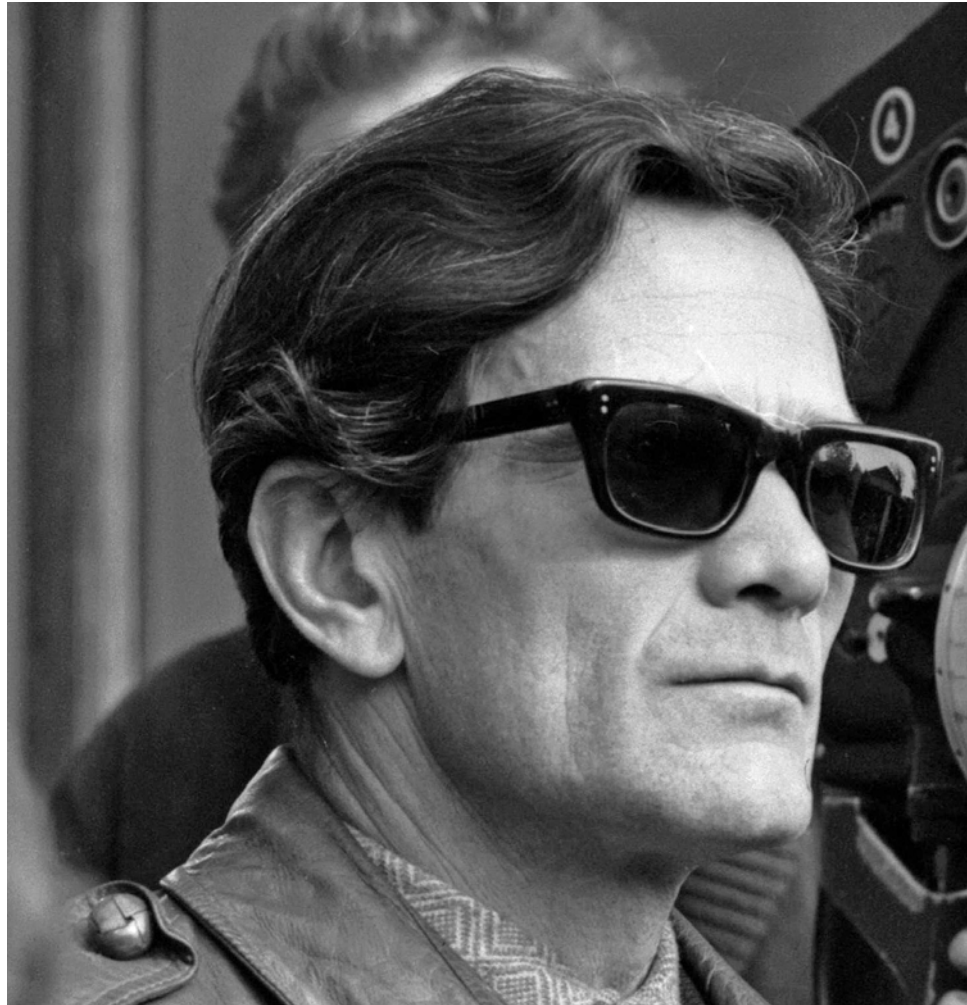
—Ja hi som, descriu-nos “la situació”. Saps molt bé que les teves

El periodista Furio Colombo, el darrer que va entrevistar Pier Paolo Pasolini abans de morir, en l’actualitat.

intervencions i el teu llenguatge fan una mica l'efecte del sol travessant la pols. La imatge és bella però no permet veure (o comprendre) gran cosa.

—Gràcies per la imatge del sol, però la meva ambició és molt més modesta. Voldria que miressis al teu voltant i que prenguessis consciència de la tragèdia. En què consisteix la tragèdia? La tragèdia és que ja no hi ha éssers humans, sinó màquines estranyes que ensopeguen les unes contra les altres. I nosaltres, els intel·lectuals, consultem l'horari dels trens de l'any passat, o de fa deu anys, i llavors diem: que n'és, d'estrany, però aquests trens no passen per aquí, i com pot ser que s'hagin estavellat d'aquesta manera? O bé el conductor s'ha tornat boig, o bé és un criminal aïllat, o bé es tracta d'un complot. El que ens fa delirar és sobretot el complot. Ens allibera de la tasca feixuga que consisteix a enfrontar-nos en solitari amb la veritat. Quina meravella si, mentre nosaltres estem aquí enraonant, algú al soterrani estigués maquinant un pla per desfer-se de nosaltres. És fàcil, és simple, és la resistència. Perdrem alguns companys i més tard ens organitzarem per desfer-nos dels nostres enemics al nostre torn, o bé els matarem els uns rere els altres, què et sembla? Sé ben bé que quan emeten a la televisió *Es crema París?*, tothom és allà plorant, amb unes ganes boges que la història es repeteixi, una història ben maca, ben neta (un dels avantatges del temps és que *renta* les coses, com la façana de les cases). És molt fàcil, quan jo sóc en un costat i tu en l'altre. No estic fent broma amb la sang, el dolor, l'esforç que va haver de pagar també en aquella època la gent per poder *triar*. Quan tens el cap esclafat contra tal hora, tal minut de la història, escollir és sempre tràgic. Tanmateix, cal admetre-ho, les coses eren més senzilles en aquella època. L'home normal, amb l'ajuda del seu coratge i de la seva consciència, va aconseguir repel·lir el feixista de Salò, el nazi membre de les SS, també de l'esfera de la seva vida interior (on, *sempre*, comença la revolució). Però avui dia les coses han canviat. Algú ve cap a tu, disfressat d'amic, és amable, educat, i “col·labora” (diguem-ne a la televisió) bé

Pasolini, en un rodatge, amb les seves característiques ulleres de pasta negra.

per guanyar-se el pa, bé perquè fet i fet no és cap delictes. L'altre —o els altres, els grups— vénen cap a tu o t'aborden —amb els seus xantatges ideològics, amb els seus avisos, els seus sermons, els seus anatemes, i tu sents que també constitueixen una amenaça. Desfilen amb banderoles i eslògans, però què els separa del *poder*?

—Què és el poder, en la teva opinió? On es troba, en quin indret, com el desencaues?

—El poder és un sistema d'educació que ens divideix en dominats i dominadors. Però compte. Un sistema educatiu idèntic per a tothom, des d'allò que s'anomena classes dominants fins als pobres. És per això que tothom vol les mateixes coses i es comporta de la mateixa manera. Si tinc a les mans un consell d'administració o una maniobra borsària, la faig servir. O, si no, agafo una barra de ferro. I quan faig

servir una barra de ferro, recorro a la violència per aconseguir el que vull. Per què ho vull? Perquè em van dir que voler-ho està bé. Exerceixo el meu dret-virtut. Sóc alhora un assassí i un home de bé.

—T'han acusat de no distingir ja entre l'àmbit polític i l'ideològic, d'haver perdut el sentit de la diferència profunda que al capdavant ha d'existir entre els feixistes i els no feixistes, per exemple entre els joves.

—És per això que et parlava de l'horari dels trens de l'any passat. Has vist mai aquests titelles que fan riure tant els nens perquè tenen el cos girat cap a un costat i el cap a l'altre? Em sembla que Totò era capaç de fer un truc així. Així és com veig la bonica tropa d'intel·lectuals, sociòlegs, experts i periodistes proveïts de les intencions més nobles: les coses succeeixen en una banda i el seu cap mira cap a

l'altra. No estic dient que el feixisme no existeixi. Dic: deixeu de parlar-me del mar si som a la muntanya. Es tracta d'un paisatge diferent. Aquí hi ha el desig de matar. I aquest desig ens uneix com a germans sinistres del fracàs sinistre de tot un sistema social. A mi també m'encantaria resoldre-ho tot aïllant l'ovella negra. Jo també veig les ovelles negres. En veig moltíssimes. Les veig totes. Aquest és el problema, com li vaig dir a Moravia: per la vida que faig, cal pagar un preu... És com

“L'educació rebuda es declina en aquests termes: tenir, posseir, destruir”

algú que baixa a l'infern. Però a la tornada —si en torno— veig altres coses, i en una quantitat més gran. No estic dient que se m'hagi de creure. Dic que sempre s'ha de canviar de tema per no enfrontar la veritat.

—**I quina és la veritat?**

—Lamento haver fet servir aquesta paraula. Volia dir “evidència”. Permet-me posar les coses en ordre. Primera tragèdia: una educació comuna, obligatòria i errònia, que a tots ens empeny a l'arena de tenir-ho tot a qualsevol preu. Ens sentim empesos en aquella arena, com un exèrcit estrany i fosc en què algú té els canons i els altres les barres de ferro. Llavors una primera divisió, clàssica, consisteix a “estar amb els febles”. Però jo dic que, d'alguna manera, tothom és feble, perquè tothom és víctima. I tothom és culpable, perquè tothom està a punt per jugar al carnatge. Amb la condició que n'hi hagi un. L'educació rebuda es declina en aquests termes: tenir, posseir, destruir.

—**Tornem ara a la pregunta original. Tu, màgicament, ho aboleixes tot. Però vius dels llibres, i necessites intel·ligències a qui els agradi llegir. Altrament dit, consumidors educats de producte intel·lectual. Et dediques al cinema i no només et calen grans audiències disponibles (de fet tens generalment molt d'èxit popular, altrament dit, ets “consumit” àvidament pel teu públic), sinó també una gran maquinària tècnica, organitzativa, industrial, que ho lligui tot. Si fas desaparèixer tot això amb una mena de monaquisme màgic de tipus paleocatólic i neoxinès, què et queda?**

—Em queda tot plegat, és a dir, jo mateix, estar viu, estar en el món, veure, treballar, comprendre. Hi ha cent maneres d'explicar històries, d'escoltar les llengües, de reproduir els dialectes, de fer teatre de titelles. Als altres, els en queda molt més. Poden plantar-me cara, siguin cultes com jo o ignorants com jo. El món es fa gran, tot esdevé nostre i no ens cal ni la borsa, ni un consell d'administració, ni una barra de ferro per depredar-nos. Mira, al món que molts de nosaltres somiàvem (repeteixo: llegir l'horari de trens de l'any anterior, però en aquest cas concret, fins i tot podríem parlar d'un

horari de fa molts anys) hi havia un patró innoble amb un copalta i dòlars que li queien de les butxaques, i una vídua demacrada demanant justícia amb els seus fills. El bell món de Brecht, en resum.

—**Sembla que diguis que tens nostàlgia d'aquest món.**

—No! Tinc nostàlgia de la gent pobre i autèntica que lluitava per enderrocar aquest amo, sense convertir-se, però, en aquest amo. Com que estaven exclosos de tot, ningú no els havia colonitzat. Tinc por d'aquests negres que es rebel·len, i que són idèntics al patró, uns depredadors que ho volen tot a qualsevol preu. Aquesta fosca obstinació dirigida cap a la violència total ja no permet saber “de quin signe ets”. Qualsevol que porten moribund a l'hospital està més interessat —si encara li queda un alé de vida— per què li diran els metges sobre les seves possibilitats de sobreviure que per què li diran els policies sobre la mecànica del crim. Tingues en compte que jo, ni faig un procés a les intencions ni m'interessa ja la cadena causa-efecte, en primer lloc ells, en primer lloc ell, o qui és el culpable principal. Em sembla que hem definit el que anomenes la “situació”. És com quan plou a la ciutat i les clavegueres s'embussen. L'aigua puja, és una aigua innocent, una aigua de pluja, no té la fúria del mar ni la maldat dels corrents d'un riu. No obstant això, per alguna raó qualsevol no cau sinó que puja. És la mateixa aigua de pluja celebrada en tantes poesies infantils i a les cançonetes de *Cantant sota la pluja*. Però puja i t'ofega. Si hem arribat a aquest punt, jo dic: no perdem tot el nostre temps posant una etiqueta aquí i una altra allà. Millor anem a mirar de desembussar aquesta maleïda claveguera, abans no ens ofeguem tots.

—**I tu, per aconseguir-ho, voldries transformar tothom en petits pastors sense escolarització obligatòria, ignorants i feliços.**

—Dita així, la idea és estúpida. Però la famosa escolarització obligatòria fabrica necessàriament gladiadors desesperats. La massa no deixa de créixer, com la desesperació, com la ira. Diguem que he amollat un exabrupte (però no ho crec). Però digueu-me vòs altres una altra cosa. Se sent dir que

Salò, o els 120 dies de Sodoma.

enyoro la revolució pura i directa feta pels oprimits, amb l'únic objectiu de ser lliures i amos d'ells mateixos. Se sent dir que m'imagino que un moment així encara podria tenir lloc en la història d'Itàlia o del món. La part millor del que penso potser podrà inspirar una de les meves futures poesies. Però no el que sé i el que veig. Ho diré sense embuts: baixo a l'infern i sé coses que no pertorben la pau dels altres. Però aneu amb compte. L'infern està caient a sobre vostre. És veritat que s'inventa un uniforme i una justificació (de vegades). Però també és cert que el seu desig, la seva necessitat de violència, d'agressió, de matar, és forta i compartida per tothom. No serà durant molt de temps més l'experiència privada i perillosa dels que han, diguem-ne, experimentat "la vida violenta". No us deixeu enganyar. I sou vosaltres, amb l'escola, la televisió, la tranquil·litat dels vostres diaris, els grans conservadors d'aquest ordre horrible basat en la idea de posseir i en la idea de destruir. Benaürats els que s'alegren quan poden posar en un assassinat la seva bella etiqueta. Per a mi això s'assembla a una altra de les moltes operacions de la cultura de masses. Com que no pots impedir que passin certes coses, trobes la pau fabricant prestatgeries on ordenar-les.

—**Però abolir implica necessàriament crear. Si no, tu també ets un destructor. Els llibres, per exemple, què passa amb ells? Jo no vull fer el paper del que té més por pel destí de la cultura que pel de les persones. Però aquesta gent que salves en la**

teva visió d'un món diferent, no pot ser més primitiva (aquesta és una acusació que t'adrecen sovint) i si no volem utilitzar la repressió "més avançada"...

—Que em fa tremolar.

—**Si no volem fer servir frases fetes, sí que cal ser més precís. Per exemple, en la ciència-ficció, com en el nazisme, el fet de cremar llibres sempre constitueix l'acte inicial d'extermini. Una vegada tancades les escoles, i una vegada apagada la televisió, com animes el teu ramat?**

—Crec que ja em vaig explicar amb Moravia. Tancar, en el meu idioma, vol

“Baixo a l'infern i sé coses que no pertorben la pau dels altres. Però aneu amb compte. L'infern està caient a sobre vostre”

dir canviar. Però canviar d'una manera tan dràstica i desesperada com dràstica i desesperada és la situació. El que impedeix un debat real amb Moravia, però sobretot amb Firpo, per exemple, és que semblen persones que no veuen la mateixa escena, que no coneixen la mateixa gent, que no escolten les mateixes veus. Per a vosaltres, una cosa té

lloc quan és objecte d'un article, bonic, ben fet, en una pàgina, rellegit, amb un titular. Però què hi ha a sota? Aquí falta el cirurgià que té el coratge d'examinar el teixit i dir: Senyors, això és càncer, no és una malaltia benigna. Què és el càncer? És una cosa que modifica totes les cèl·lules, que les fa créixer a totes d'una manera boja, fora de qualsevol lògica anterior. És un nostàlgic el malalt que enyora la salut que tenia abans, encara que abans fos un estúpid i un miserable? Endavant el càncer, vull dir. Ja està, abans de res caldrà fer no sé quin esforç per tal que tots mirem la mateixa imatge. Jo escolto els polítics amb les seves fórmules, tots els polítics, i això em torna boig. No saben de quin país estan parlant, es troben tan lluny com la lluna. I els literats. I els sociòlegs. I els experts de tota mena.

—**Per què creus que tu tens tan clares certes coses?**

—Voldria deixar de parlar de mi, potser ja n'he dit massa. Tothom sap que les meves experiències les pago personalment. Però hi ha també els meus llibres i les meves pel·lícules. Potser sóc jo qui estic equivocacat. Però continuo dient que tots estem en perill.

—**Pasolini, si veus la vida d'aquesta manera —no sé si acceptaràs aquesta pregunta—, com penses evitar el perill i el risc?**

S'ha fet tard, Pasolini no ha encès el llum i es fa difícil prendre notes. Repassem plegats les meves notes. Llavors em demana que li deixi les preguntes.

“Alguns punts em semblen una mica massa absoluts. Deixa que hi pensi, que els revisi. I a més deixa'm temps per trobar una conclusió. Tinc alguna cosa en ment per respondre a la teva pregunta. Per a mi és més fàcil escriure que parlar. Et deixo les notes suplementàries per demà al matí”.

L'endemà, diumenge, el cos sense vida de Pier Paolo Pasolini era al dipòsit de cadàvers de la policia de Roma.

Furio Colombo

Traducció d'Anna Torcal